پرونده ویژه «فرهیختگان»: چه کسی از بودجه دقیق مسئولیت اجتماعی بنگاه‌های اقتصادی خبر دارد؟ فقط در ۴۸ شرکت حدود ۱۰ هزار میلیارد تومان به این عنوان هزینه شده است

اسم رمز پول‌های بادآورده

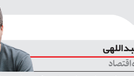

مهدی عبداللهی
دبیر گروه اقتصاد

مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها تعهداتی است که بنگاه‌های اقتصادی و شرکت‌های تجاری در برابر جامعه دارند. پژوهشگران حوزه سیاست‌گذاری معتقدند، واحدهای تجاری فراتر از مسائل اقتصادی نسبت به جامعه، محیط‌زیست، بهبود زندگی و سلامت کارکنان، شهروندان و سایر ذی‌نفعان مسئولیت دارند. در سطح جهان از اواسط قرن بیستم کنترل آلودگی‌های زیست‌محیطی، ایمنی و سلامت محیط کار، ایجاد فرصت‌های برابر شغلی، ارتقای کیفیت محصولات شرکت و رعایت حقوق کارگران جزء لاینفک مطالبات اندیشمندان علوم اجتماعی و جامعه از کارخانجات و شرکت‌های تجاری بوده است. به موازات گسترش صنعت در نیمه دوم قرن بیستم و مخاطرات زیست‌محیطی و مشکلات کارگران، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها توسعه یافت و مخاطبان و طرفداران بیشتری پیدا کرد. برخلاف روندهای جهانی در ایران حوزه مسئولیت اجتماعی و هزینه‌های آن لااقل در شفاف نبوده، ثانیا به لحاظ قانونی قوانین این حوزه بسیار متکثر و بدون متولی واحد و با ضمانت اجرایی بسیار ضعیف است. براساس بررسی‌های «فرهیختگان»، هزینه مسئولیت اجتماعی در ۴۸ شرکت و هلدینگی که منتشر شده، طی سال گذشته حدود ۹۶۰۰ میلیارد تومان بوده است. فارغ از این ارقام وزارت نفت نیز می‌گوید در ۲۰ ماه اخیر حدود ۱۷ هزار میلیارد تومان در این حوزه برای استان‌ها هزینه کرده است. آنطور که در ادامه می‌آید، ارقام مذکور شاید ارقام چندان درشتی در اقتصاد ایران نباشد اما پژوهشگران حوزه مسئولیت اجتماعی می‌گویند اگر این هزینه کردها شفاف نباشد و این هزینه‌ها وارد چرخه‌های غیرقانونی شود گاهی به ازای ورود یک میلیارد تومان هزینه مسئولیت اجتماعی به حوزه‌های سیاسی و... فسادهای چند هزار میلیارد تومانی رقم می‌خورد. با تبدیل بخشی از این پول‌ها به رشوه می‌تواند موجب چشم‌پوشی ما مولوان دولتی از هزینه‌های غیرقابل جبران زیست‌محیطی فعالیت یک شرکت شود. نمونه قابل تامل این حوزه هزینه‌های چندبانکی زیان‌ده در حوزه مسئولیت اجتماعی است که وارد حوزه‌های مختلف شده است.

هزینه ۹۶۰۰ میلیارد تومانی ۴۸ شرکت

گفته شد که بخش دوم از بیشترین هزینه‌های مربوط به حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها مربوط به هزینه‌های ورزشی بوده است به‌طوری که در بین ۴۸ شرکتی که در این گزارش به اطلاعات هزینه‌های مسئولیت اجتماعی آنها دست یافته‌ایم، هزینه ورزشی چند شرکت دولتی در سال ۱۴۰۱ حدود دو هزار و ۳۸۵ میلیارد تومان بوده است. برخی از کارشناسان می‌گویند این هزینه‌های شرکت‌های دولتی در حوزه ورزش قهرمانی گرچه لازم و ضروری است اما این هزینه‌ها به شکل فعلی عملا ائتلاف منابع است اجرا که بررسی‌ها نشان می‌دهد، ۱-به دلیل بی‌اهمیتی این شرکت‌ها به حوزه ورزش همگانی، ۲-کم اهمیتی حوزه ورزش یا بعد درصد هزینه‌های ورزشی این شرکت‌ها و ۳-بدلیل پرداخت‌های بی‌حساب و کتاب این شرکت‌ها که منجر به بالا رفتن عجیب‌وغریب قراردادهای بازیکنان در حوزه فوتبال والیبال می‌شود؛ عملا این هزینه‌ها اثرات مثبتی از خود آنچنان به جای نمی‌گذارد. گزارش حاضر حذف این هزینه‌ها را تجویز نمی‌کند اما به نظر می‌رسد رعایت حداقل‌های شفافیت در حوزه هزینه کرد این شرکت‌ها در حوزه مسئولیت اجتماعی ضروری است.

هزینه ۱۷ هزار میلیارد تومانی وزارت نفت

اما بخش دیگری از هزینه‌های مسئولیت اجتماعی، مربوط به شرکت‌های دولتی حوزه نفت است. ۸ اردیبهشت ۱۴۰۲ وزیر نفت با بیان اینکه دولت سیزدهم در ۲۰ ماه اخیر در زمینه مسئولیت اجتماعی در قالب نخستین و دومین دور سفرهای استانی بیش از ۱۷ هزار میلیارد تومان پروژه در حال اجرا دارد، گفت: این رقم در مجموع دولت‌های یازدهم و دوازدهم تنها ۸ هزار میلیارد تومان بود. «وجی اجرای پروژه‌های مسئولیت اجتماعی و کمک به رفع مشکلات مردم ساکن محیط پیرامونی تأسیسات صنعت نفت را در زمره وظایف صنعت دانست و اظهار کرد: «در دو سفر استانی هیات دولت به استان خوزستان در زمستان ۱۲ هزار میلیارد تومان به پروژه‌های مسئولیت اجتماعی اختصاص داده شده است.» وی با بیان اینکه صورت وضعیت پروژه‌هایی که صنعت نفت به صورت مستقیم در آنها دخیل نیست نهایت دو هفته‌ای پرداخت می‌شود، گفت: «در حوزه پروژه‌های آب و فاضلاب که از نیازهای اساسی مردم استان خوزستان به‌شمار می‌رود، بیش از ۵ هزار میلیارد تومان سرمایه‌گذاری می‌شود.» وزیر نفت با تأکید بر اینکه سهم عوارض آلایندگی استان خوزستان چند سالی بود که پرداخت نمی‌شد، تصریح کرد: «پارسال (سال ۱۴۰۱) در مجموع ۵ هزار میلیارد تومان و امسال ۷ هزار میلیارد تومان به این استان پرداخت شده است. در مرداد سال ۱۳۹۷ نیز در نشریه بنام هفته‌نامه مشعل که نشریه کارکنان صنعت نفت ایران است، درخصوص مسئولیت اجتماعی شرکت نفت آمده است که در حال حاضر ۸۱۵ پروژه فعال در بخش مسئولیت‌های اجتماعی شامل رسیدگی به مناطق پیرامونی تاسیسات، آبرسانی، راه‌سازی، همکاری در احداث بیمارستان‌ها و مدارس، کمک به تجهیز دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، مشارکت در برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی، نقش‌آفرینی در زمینه اجرای برنامه‌های درازمدت زیست‌محیطی و... در وزارت نفت در حال انجام است. مجموع اعتبار این تعداد پروژه ۴ هزار و ۵۱۱ میلیارد تومان است. به نظر می‌رسد این بخش از هزینه‌های مسئولیت اجتماعی عملا با صاحدید وزارت نفت و نهاد ریاست جمهوری هزینه می‌شود و در بودجه عمومی برای آن تصمیم‌گیری نمی‌شود. منتقدان می‌گویند این هزینه کرد به این دلیل که در بودجه عمومی برای آن تصمیم‌گیری نمی‌شود، امکان کانالیزه کردن آن به استان و منطقه خاص وجود دارد و این انحراف هزینه‌ای می‌تواند مهم‌ترین ایراد آن باشد. عدم شفافیت در ریز پروژه‌ها، دومین ایراد و معضل این بخش است.

از سیزشویی تا پولشویی!

مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها اگرچه در ذات خود فعالیت شایسته‌ای است اما در برخلاف جهان چندان شفاف نیست به‌طوری که اغلب شرکت‌ها با نگاه حداکثری هزینه‌های تبلیغاتی زیادی برای نمایش پروژه‌های مسئولیت اجتماعی انجام می‌دهند که در صورت‌های مالی آنها خبری از اطلاعات هزینه کرد حوزه مسئولیت اجتماعی نیست. برای مثال در سال ۱۴۰۰ بانک وب‌ومبسه اعتباری تنها هفت بنگاه اقدام به انتشار اطلاعات هزینه‌های مسئولیت اجتماعی کرده‌اند. در بین ۲۳ و ۲۴ شرکت بیمه‌ای نیز نیج شرکت بیمه‌ای اطلاعات مسئولیت اجتماعی خود را منتشر کرده‌اند. در بین شرکت‌های دولتی و غیردولتی این وضعیت به مراتب غیرشفاف‌تر است. بررسی‌های «فرهیختگان» از تعداد ۳۰۰ شرکت و هلدینگ که با احتساب شرکت‌های زیرمجموعه هلدینگ‌ها به چندین هزار شرکت می‌رسد، نشان می‌دهد در ۴۸ شرکت و هلدینگ و بانک‌ها مجموع هزینه کرد اعلام‌شده در صورت مالی برای حوزه‌های مختلف مسئولیت اجتماعی طی سال ۱۴۰۱ حدود ۹ هزار و ۵۶۶ میلیارد تومان بوده است.

پول عوارض آلایندگی ۳ برابر بودجه محیط‌زیست

در بین پنج‌بخشی که تحت عنوان مسئولیت اجتماعی قابل بحث است بخش هزینه‌های عوارض آلایندگی محیط‌زیست با ۶ هزار و ۲۶۸ میلیارد تومان بیشترین هزینه کرد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را به خود اختصاص داده است. پس از آن هزینه‌های ورزشی با دو هزار و ۳۸۵ میلیارد تومان، در رتبه دوم با بیشترین هزینه‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها قرار دارد. زیرنخش مسئولیت اجتماعی با ۵۹۰ میلیارد تومان، کمک‌های بلاعوض با ۳۵۰ میلیارد تومان و خدمات فرهنگی با ۳۲۱ میلیارد تومان در رتبه پنجم قرار دارد. با در نظر گرفتن هزینه ۶ هزار و ۲۶۸ میلیارد تومانی مسئولیت اجتماعی حوزه آلایندگی محیط‌زیست، این مبلغ ۱٫۷ برابر بودجه ۳۷۰۰ میلیارد تومانی سازمان محیط‌زیست در سال ۱۴۰۲ و سه برابر بودجه ۲ هزار و ۱۵۵ میلیارد تومانی سازمان محیط‌زیست در سال ۱۴۰۱ است.

هزینه ۲۳۰۰ میلیارد تومانی ورزشی

گفته شد که بخش دوم از بیشترین هزینه‌های مربوط به حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها مربوط به هزینه‌های ورزشی بوده است به‌طوری که در بین ۴۸ شرکتی که در این گزارش به اطلاعات هزینه‌های مسئولیت اجتماعی آنها دست یافته‌ایم، هزینه ورزشی چند شرکت دولتی در سال ۱۴۰۱ حدود دو هزار و ۳۸۵ میلیارد تومان بوده است. برخی از کارشناسان می‌گویند این هزینه‌های شرکت‌های دولتی در حوزه ورزش قهرمانی گرچه لازم و ضروری است اما این هزینه‌ها به شکل فعلی عملا ائتلاف منابع است اجرا که بررسی‌ها نشان می‌دهد، ۱-به دلیل بی‌اهمیتی این شرکت‌ها به حوزه ورزش همگانی، ۲-کم اهمیتی حوزه ورزش یا بعد درصد هزینه‌های ورزشی این شرکت‌ها و ۳-بدلیل پرداخت‌های بی‌حساب و کتاب این شرکت‌ها که منجر به بالا رفتن عجیب‌وغریب قراردادهای بازیکنان در حوزه فوتبال والیبال می‌شود؛ عملا این هزینه‌ها اثرات مثبتی از خود آنچنان به جای نمی‌گذارد. گزارش حاضر حذف این هزینه‌ها را تجویز نمی‌کند اما به نظر می‌رسد رعایت حداقل‌های شفافیت در حوزه هزینه کرد این شرکت‌ها در حوزه مسئولیت اجتماعی ضروری است.

۵ چالش قوانین مسئولیت اجتماعی در ایران

بررسی‌ها نشان می‌دهد حوزه مسئولیت اجتماعی در ایران چالش‌های زیادی دارد. این چالش‌ها عبارتند از:

۱-قوانین متکثر بدون متولی واحد در حکمرانی: چنانکه از بررسی قوانین ایران به دست می‌آید حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در بیش از ۷ دسته از قوانین حضور دارد. هرچند یکی کردن تمام این قوانین با توجه به شاخه‌های مختلف آن از کارگر تا کارفرما دشوار به نظر می‌رسد، برخورد از متولی و مرجعی واحد در دولت می‌تواند این نقیصه را تا حد ممکن برطرف کند.

۲-ضمانت اجرایی ضعیف: حوزه محیط‌زیست یکی از مهم‌ترین موضوعات حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌هاست. چنانکه در قوانین حفاظت و بهسازی محیط‌زیست و نحوه جلوگیری از آلودگی هوا ملاحظه می‌شود، سازمان محیط‌زیست اجازه دارد تا با شرکت‌های متخلف به راحتی برخورد کند، اما در عمل این اتفاق کمتر رخ می‌دهد. فشار شرکت‌های متخلف، فشار سایر دستگاه‌های اجرایی، احتمال بیکاری کارگران مجموعه، نبود بودجه مناسب برای بهسازی شرکت آلاینده و... از مهم‌ترین عوامل ضعف در ضمانت اجرایی قوانین هستند.

۳-پشتیبانی ضعیف قوانین در حوزه کارگری: در حوزه کارگری به‌دلیل فقدان تشکل‌های قوی و نبود حمایت‌های قانونی، معمولا شرکت‌ها توجهی به مسائل کارگری از جمله ایمنی محیط کار و حقوق و دستمزد و نیازهای کارگران ندارند.

۴-نبود قوانین در محورهای نوظهور مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها: موارد نوظهور حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها مانند حریم خصوصی مصرف‌کنندگان و شفافیت کمتر مورد توجه سیاستگذاران در ایران بوده است.

۵-ضعف در مشوق‌ها: از آنجا که بخش قابل توجهی از مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها داوطلبانه و در جهت توسعه اجتماعی و کمک به دولت است، گنجاندن مشوق‌های مالیاتی و تبلیغاتی در این حوزه می‌تواند برای ارتقای مشارکت شرکت‌ها موثرباشد. این امر بدون کمتر در قوانین و مقررات مدنظر قرار گرفته است.

جزئیاتی از پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی

این استدلال عالیه‌ای که گفته شد، کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی اخیرا متنی را با عنوان «پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها» تهیه و منتشر کرده‌اند که فقط در دو به چالش‌های مهم اغلب شرکت‌ها پاسخ داده است. در ادامه به طور مختصر به بررسی بخش‌هایی از این پیش‌نویس پرداخته می‌شود.

ماده یک این پیش‌نویس مربوط به تعاریف واژگان کاربری در پیش‌نویس قانون است.

در ماده ۲ آمده است: تمامی شرکت‌های فعال در کشور که به شاخص ۱- گردش مالی ۲- تعداد کارکنان و ۳- دامنه مخاطبان که از حد مشخص شده توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی بالاترند، ملزم هستند سالیانه گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت خود را در اختیار عموم قرار دهند. ضابطه حد مشخص شده در آیین‌نامه اجرایی این قانون توسط هیات وزیران مشخص می‌شود. در تبصره ۱ ماده ۲ آمده است: گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها باید شامل موارد زیر باشد:

۱- تاثیرات مثبت یا منفی شرکت بر محیط‌زیست

۲- بهداشت و ایمنی محیط کار

۳- حمایت از مصرف‌کننده با تمرکز بر فعالیت‌های مربوط به سلامت و حفظ حریم خصوصی مصرف‌کنندگان

۴- فعالیت‌های صورت‌گرفته در مسیر توسعه آموزش و رفاه در جامعه با تفکیک منطقه

۵- شاخص‌های عدالت و تعیض در محیط کار

۶- حمایت‌ها و تسهیل فعالیت تشکل کارگری شرکت با شرح مصادیق آن

۷- حاکمیت سازمانی با تمرکز بر شفافیت و پاسخگویی شرکت

در تبصره ۲ نیز آمده است: وزارت رفاه با کسب نظر از دستگاه‌های تخصصی صاحب‌نظران تشکل‌های مردمی و رسانه‌ها که مدل اجرایی آن در آیین‌نامه اجرایی این قانون مشخص می‌شود، متولی صحت‌سنجی گزارش‌های این ماده خواهد بود و باید آنها را در سایت خود بارگذاری کرده و در اختیار عموم قرار دهد.

هزینه‌های مسئولیت اجتماعی ۴۸ شرکت دولتی و غیردولتی طی سال ۱۴۰۱ براساس بخش‌های تفکیک شده در صورت مالی شرکت‌ها - ارقام به میلیارد تومان

نام شرکت یا هلدینگ	مسئولیت اجتماعی	هزینه‌های ورزشی	عوارض آلایندگی محیط‌زیست	کمک‌های بلاعوض	خدمات فرهنگی	مجموع
شرکت صنایع پتروشیمی خلیج‌فارس	–	–	۱,۲۴۹,۹۰	–	–	۱,۲۵۰
شرکت ملی صنایع مس ایران	–	۵۲۷٫۷	۴۴۲٫۸	۱۴۶٫۷	–	۱,۱۱۷
فولاد خوزستان	–	۳۹۱٫۹	۶۰۰٫۲	۸۷٫۱	–	۱,۰۷۹
شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران	–	–	۷۸۸٫۹	–	–	۷۸۹
گل‌گهر	–	۵۴۶٫۱	۲۰۱٫۲	–	–	۷۴۷
ذوب‌آهن اصفهان	–	–	۴۱۸٫۱	۱۳۵٫۷	۶۵٫۵	۶۲۹٫۳
فولاد مبارکه	–	۶۰۸٫۲	–	–	–	۶۰۸٫۲
پتروشیمی بوعلی	–	–	۴۸۵٫۲	–	–	۴۸۵٫۲
پتروشیمی تندگویان	–	–	۴۲۸٫۸	–	–	۴۲۸٫۸
آلومینیوم ایران	۷٫۱	۱۴۱٫۴	۱۷۲٫۳	–	–	۳۲۰٫۸
پالایش نفت لاوان	–	–	۳۱۵٫۷	–	–	۳۱۵٫۷
چادرملو	۱۳٫۵	–	۱۷۱٫۳	–	–	۳۰۶٫۳
پالایش‌گاه نفت بندرعباس (اِلاِرِس)	–	–	۲۴۲٫۴	–	–	۲۴۲٫۴
پتروشیمی اروند	۴٫۲	–	۱۵۷٫۴	–	–	۱۶۱٫۶
بهره‌برداری نفت و گاز گاتاجاری	–	–	۱۵۲٫۵	–	–	۱۵۲٫۵
سرمایه‌گذاری پارس‌آریان	–	–	۱۳۰٫۶	–	–	۱۳۰٫۶
بانک پاسارگاد	۱۳۰٫۶	–	–	–	–	۱۳۰٫۶
پتروشیمی پردیس	–	–	۱۱۴٫۲	–	–	۱۱۴٫۲
بیمه پاسارگاد	–	۱۰۰	–	–	–	۱۰۰
تاپیکو - سرمایه‌گذاری نفت و گاز و پتروشیمی تامین	–	–	۸۸٫۱	–	–	۸۸٫۱
سرمایه‌گذاری صندوق بازنشستگی کشوری	–	–	۸۱٫۶	–	–	۸۱٫۶
فولاد هرمزگان	–	–	–	۵۴٫۳	–	۵۴٫۳
سرمایه‌گذاری غدیر	–	۴۶	–	–	–	۴۶
سازمان منطقه ویژه اقتصادی پارس	–	۳۰٫۶	–	–	–	۳۰٫۶
پتروشیمی زاگرس	–	۲۶٫۴	–	–	–	۲۶٫۴
گروه گسترش نفت و گاز پارسیان	–	۲۴٫۴	–	–	–	۲۴٫۴
بهره‌برداری نفت و گاز مارون	–	–	۱۶٫۸	–	–	۱۶٫۸
بیمه معلم	–	۱۶٫۵	–	–	–	۱۶٫۵
سرمایه‌گذاری توسعه معادن و فلزات	–	۱۴٫۱	–	–	–	۱۴٫۱
بین‌المللی توسعه صنایع و معادن غدیر	–	۱۱٫۸	–	–	–	۱۱٫۸
منطقه آزاد اروند	–	–	–	۱۰٫۸	–	۱۰٫۸
بانک رسالت	–	–	۸٫۷	۱٫۹	۶٫۷	۸٫۷
پالایش گاز فجرجم	–	۷٫۹	–	–	–	۷٫۹
بانک کارآفرین	–	۶٫۶	–	–	–	۶٫۶
مادرتخصصی تولید برق حرارتی	–	۵٫۱	–	–	–	۵٫۱
ایمیدرو (اِمِاِرِس)	–	۴٫۹	–	–	–	۴٫۹
شرکت ملی صنایع پتروشیمی	–	۴٫۷	–	–	–	۴٫۷
نفت پارس	–	–	–	۴٫۲	–	۴٫۲
بانک رفاه	–	۲٫۹	–	–	–	۲٫۹
بانک کشاورزی	–	۲٫۹	–	–	–	۲٫۹
آلومینای ایران	–	۲٫۵	–	–	–	۲٫۵
بانک سینا	–	۱٫۳	–	–	–	۱٫۳
بیمه آسیا	–	۱	–	–	–	۱
بیمه البرز	–	۰٫۹	–	–	–	۰٫۹
بیمه تجارت نو	–	۰٫۹	–	–	–	۰٫۹
بهره‌برداری نفت و گاز گچساران	–	۰٫۷	–	–	–	۰٫۷
بانک سرمایه	–	۰٫۵	–	–	–	۰٫۵
بانک آینده	–	۰٫۳	–	–	–	۰٫۳
مجموع	۵۹۰	۳,۳۸۵	۶,۳۶۸	۲۵۰٫۲	۲۲٫۳	۹,۵۶۶

منبع: صورت مالی شرکت‌ها- توضیح: با توجه به عدم انتشار صورت مالی سال ۱۴۰۱ غلب شرکت‌های دولتی، اطلاعات برخی از شرکت‌های دولتی مربوط به عملکرد ۱۴۰۰ است

ادامه در صفحه ۱۵

ادامه از صفحه ۱۴

در ماده ۳ آمده است: شرکت‌های تجاری اعم از دولتی و خصوصی در فعالیت‌های داوطلبانه مسئولیت اجتماعی شرکت خود مکلفند براساس نقشه آمایش سرزمین و نیازمندی‌های واقعی هر منطقه با اولویت مناطق محروم عمل کنند. نکته مهم ماده ۳، تبصره آن است. در این تبصره آمده است: شرکت‌های زیان‌ده دولتی مجاز به هزینه کرد در این بخش نیستند.

در ماده ۴ آمده: شرکت‌های دولتی و خصوصی می‌توانند ۱۰ درصد از مالیات خود را در قالب ماده ۳ هزینه کنند.

تبصره ۱ ماده ۴ بیان می‌دارد: بهره‌مندی از این معافیت مالی منوط به انتخاب طرح (پروژه) براساس نقشه آمایش سرزمین و تایید شورای برنامه‌ریزی استان است. این مبلغ باید ابتدا به خزانه واریز شود و تخصیص آن از طریق طرح‌های تملک دارایی (بودجه عمرانی) قوانین بودجه سالیانه کشور خواهد بود و صرفا به موارد عمرانی یا اولویت طرح‌های پروژه‌های آموزشی، بهداشتی و ورزشی همگانی اختصاص می‌یابد.

در تبصره ۲ ماده ۴ نیز آمده: «تنها شرکت‌هایی می‌توانند از مزایای این ماده استفاده کنند که تایید به اعلام گزارش‌های مربوط به ماده ۳ را از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی دریافت کرده باشند.

در ماده ۶ مقرر شده: تمامی دستگاه‌های تخصصی موظفند نظام استانداردهای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در حوزه تخصصی خود را مطابق قوانین و مقررات ظرف ۶ ماه پس از تصویب این قانون تهیه و ابلاغ کنند. شرکت‌ها موظفند طرح‌های پروژه‌های اجتماعی خود را منطبق با این استانداردها انجام دهند.

در ماده ۷ مقرر شده: وزارت رفاه مکلف است گزارش سالیانه عملکرد قوانین مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها را در حوزه‌های مختلف زیست‌محیطی، کارگری حقوق مصرف‌کنندگان و آلودگی هوا تهیه و به مجلس شورای اسلامی و جامعه ارائه کند.

آماری عجیب از شفافیت در دنیا

یکی از موضوعات مهم در بحث مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران، عدم شفافیت هزینه کردهای این بخش در صورت‌های مالی شرکت‌هاست. این موضوع باعث شده دست مدیران شرکت‌ها در هزینه کردهای عجیب‌وغریب باز باشد. این درحالی است که در سطح دنیا شرکت‌ها موظفند به انتشار اطلاعات هزینه کرد مسئولیت اجتماعی خود هستند. برای نمونه، شرکت مشاوره سرمایه‌گذاری کی‌پی‌ام‌جی (G&A) هرساله در گزارشی به بررسی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیا می‌پردازد. ازجمله مهم‌ترین آمارهای ارائه‌شده از سوی این شرکت، آمار مربوط به گزارش مسئولیت اجتماعی ۵۰۰ شرکت بزرگ و فعال در بازار سهام آمریکا (S&P ۵۰۰) است. در سال ۲۰۱۲، تحلیلگران G&A شروع به تحقیق درمورد گزارش دهی مسئولیت اجتماعی ۵۰۰ شرکت بزرگ بازار سهام آمریکا برای سال مالی ۲۰۱۱ کردند. این گزارش بعدی برای بررسی سالانه روندهای گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی شرکتی در سال‌های بعدی شکل گرفت. نتایج تحقیقات G&A در سال ۲۰۱۱ نشان می‌داد که تنها ۲ درصد از شرکت‌های مذکور گزارش‌های مسئولیت اجتماعی خود را منتشر کردند، به این معنی که ۸۰ درصد از شرکت‌ها چنین گزارش‌هایی را منتشر نمی‌کردند. از آن زمان شرکت G&A روندهای گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی ۵۰۰ شرکت لیست S&P را در هر سال تقویمی بررسی کرده است و در آخرین گزارش این شرکت، آمارها حاکی از آن است که ۹۶ درصد از شرکت‌ها، گزارش مسئولیت اجتماعی شرکتی خود را منتشر می‌کنند و تنها در ۴ درصد از شرکت‌ها این گزارش منتشر نشده است. به عبارتی، سهم شفافیت در گزارش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها از ۲۰ درصد در سال مالی ۲۰۱۱ به ۹۶ درصد در سال مالی ۲۰۲۲ افزایش یافته است.

پیمایش مستقل G&A نشان می‌دهد گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی نه‌تنها در کشورهای توسعه‌یافته بلکه در کشورهای درحال توسعه هم با سرعت زیادی رواج یافته است، به‌طوری که از سال ۲۰۱۵ افزایش چشمگیری در انتشار گزارش‌های پایداری در کشورهایی مانند مکزیک (۲۱ درصد افزایش نیوزیلند (۱۷) درصد افزایش و تایوان (۱۱) درصد افزایش مشاهده شده است. به نظر می‌رسد به کارگیری مقررات جدید پایداری در راستای اطلاعات شرکت‌ها نزج گزارش دهی را در این کشورها بالاتر برده است. در این میان آمریکای جنوبی، مخصوصا در دو دهه اخیر ازنظر قوانین و مقررات مالی و اجتماعی بسیار دیده رشد کرده است که ناشی از قوانین تجاری، تقاضای سرمایه‌گذاران خارجی و نیاز به ایجاد و حفاظت از اعتماد عمومی بوده است. همچنین کمترین نرخ گزارش‌دهی مربوط به خاورمیانه و شمال آفریقا با ۵۲ درصد نرخ گزارش‌دهی در بین شرکت‌های بزرگ بوده است.

عوامل جدی در افزایش گزارش‌های شرکت‌ها به سمت گزارشگری مسئولیت اجتماعی وجود داشته است. مهم‌ترین عامل تقاضای سرمایه‌گذاران برای بررسی ریسک‌ها و اثرات اجتماعی و محیط‌زیستی در تصمیم‌گیری است. براساس بررسی موسسه مورگان استنلی ۶۳ درصد از سرمایه‌گذاران نهادی در ایالات‌متحده مسائل مرتبط با توسعه پایدار و مسئولیت اجتماعی و حاکمیت شرکتی را در تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری لحاظ می‌کنند. علاوه‌بر سرمایه‌گذاران گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی با ایجاد شفافیت برای فعالیت‌های شرکت باعث ایجاد روابط بهتری با ذی‌نفعان می‌شود و بر اعتبار شرکت و اعتماد مشتریان و کارکنان و جامعه به آن می‌افزاید.

پی‌نوشت:

گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس با عنوان «بررسی سیاستگذاری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در ایران و جهان؛ از منابع اصلی خوانرظنری مسئولیت اجتماعی این گزارش بوده است.

تبعات رهاشدگی حوزه مسئولیت اجتماعی سهمگین است

گفت‌وگوی «فرهیختگان» با سینا شیخی یکی از تهیه کنندگان پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها

کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی اخیرا متنی را با عنوان «پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها» تهیه و منتشر کرده‌اند. البته تلاش‌های مرکز پژوهش‌های مجلس فقط در تهیه پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها محدود نشده و کارشناسان بازوی پژوهشی مجلس، مطالب و محتواهای دیگری نیز در حوزه مسئولیت‌های اجتماعی شرکت‌ها ترجمه و بومی‌سازی کرده‌اند. این مطالب از تاریخچه و ادبیات موضوع مسئولیت اجتماعی در جهان شروع شده و به سیاستگذاری حوزه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیا پرداخته و درنهایت علاوه‌بر آسیب‌شناسی سیاستگذاری این حوزه در ایران، پیشنهادهایی نیز برای حوزه مسئولیت اجتماعی در ایران ارائه می‌دهد. در همین خصوص «فرهیختگان» گفت‌وگوی مفصلی با سینا شیخی از کارشناسان مرکز پژوهش‌های مجلس انجام داده که بیشترین نقش را در تهیه و تدوین گزارش‌ها و پیش‌نویس قانون مسئولیت اجتماعی داشته است. شیخی معتقد است حوزه مسئولیت اجتماعی در ایران دارای چالش‌های مختلفی ازجمله قوانین متکثر و بدون متولی واحد و ضمانت اجرایی ضعیف بوده و برخلاف دنیا، از کمترین شفافیت برخوردار است. آنچه در ادامه می‌آید، متن کامل این گفت‌وگو است.

در ابتدا بفرمایید موضوع مسئولیت اجتماعی چرا مهم است؟ و چرا باید نسبت به آن حساس شد؟

موضوعی که شما روی آن دست گذاشتید، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها یک موضوع نوپایی است و تقریبا از ۲۰۰۱ در مجامع سیاستگذاری سازمان ملل بدان توجه شد که شرکت‌ها نیز همچون شخصیت حقیقی و حقوقی در توسعه جامعه نقش دارند؛ بالاخره از ظرفیت‌های جامعه استفاده کردند، کارگری که آنجا کار می‌کند از ظرفیت این جامعه استفاده کرده که آموزش دیده و تربیت شده و بزرگ شده است. از آب‌وهوا و محیط‌زیستی بهره می‌برد که برای همه جامعه است. پس مسئولیتی هم در قبال آن جامعه دارد. یک بخش از فعالیت مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، داوطلبانه است و صرفا نیازبه یک تنظیم‌گری دارد. اما بخش دوم آن «ارزیابی تاثیرات اجتماعی» یک پروژه و طرح است. مقصود این است که بفهمیم شرکت چه ضربانی به جامعه و محیط‌زیست وارد می‌کند. این بخش دیگر داوطلبانه نیست؛ چراکه موجب تضییعی از حقوق جامعه و کشور شده است. پس ما باید در گام اول دو چیز را از هم تفکیک کنیم. یکی «ارزیابی تاثیر اجتماعی» و دیگری «مسئولیت اجتماعی» شرکت‌هاست. اگر مسئولیت اجتماعی را کنار در نظر بگیرید شامل هر دو مولفه می‌شود. ارزیابی تاثیر اجتماعی به این معناست که من یک کاری کردم و تاثیری در جامعه گذاشته است، جامعه را آلوده کرده است. سیستم را دودوتا به نسبت جنسیتی این جامعه را به هم‌زده است. من باید قبل از اجرای پروژه صنعتی یا... اثرات پروژه را ارزیابی کنم و تا حد ممکن تبعات این بارگذاری صنایع و پروژه را کم کنم. مثلا ما در دو دهه اخیر دوزنس جمهور از یک استان دا شتیم که آنقدر صنعت را در آن استان افزایش دادهاند که نسبت جمعیتی زن و مرد آن ۱٫۴ مرد و یک زن شده است، یعنی در آن استان به ازای هر ۱۴ مرد ۱۰ زن وجود دارد. نرمال این نسبت این است که آن ۱۰ باشد و این ۹-۱۱ باشد. یکی بالا و پایین نرمال است. در این استان این نسبت جنسی از وضعیت نرمال خارج شده است. وقتی شما با یک جامعه‌شناس یا آسیب‌شناس اجتماعی این نسبت‌ها را بگویید قطعا به شما خواهد گفت برای نمونه، برخی مشاوره سرمایه‌گذاری کی‌پی‌ام‌جی (G&A) هرساله در گزارشی به بررسی مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دنیا می‌پردازد. ازجمله مهم‌ترین آمارهای ارائه‌شده از سوی این شرکت، آمار مربوط به گزارش مسئولیت اجتماعی ۵۰۰ شرکت بزرگ و فعال در بازار سهام آمریکا (S&P ۵۰۰) است. در سال ۲۰۱۲، تحلیلگران G&A شروع به تحقیق درمورد گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی ۵۰۰ شرکت بزرگ بازار سهام آمریکا برای سال مالی ۲۰۱۱ کردند. این گزارش بعدی برای بررسی سالانه روندهای گزارش‌دهی مسئولیت اجتماعی شرکتی در سال‌های بعدی شکل گرفت. نتایج تحقیقات G&A در سال ۲۰۱۱ نشان می‌داد که تنها ۲ درصد از شرکت‌های مذکور گزارش‌های مسئولیت اجتماعی خود را منتشر کردند، به این معنی